

ВИМІРИ ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ В ФІЛОСОФІЇ ПРАВА

Буряк О. В.,

магістрантка, кафедра правознавства, ПУЕТ;

науковий керівник – доц. Філіна І. О.

Проблема взаємозв'язку людини і права вважається однією з найбільш актуальних в філософії права. Зараз право розглядається як одна з головних форм суспільного буття людини, яке органічно вплетене в усі рівні суспільних відносин. У сучасній філософсько-правовій думці дуже виразними є тенденції, що стосуються пріоритету особистості, її гідності та прав, які мають забезпечувати на практиці дотримання всіх цінностей європейської цивілізації. Конституції більшості західних країн чітко закріплюють принципи самоцінності людського життя, свободи, рівноправ'я, справедливості. Всі ці принципи виводяться з уявлення про людську гідність як критерій права і водночас як своєрідний «людський вимір» законодавства взагалі.

Людська гідність є мінливим суспільним феноменом. Її суть зумовлюється не лише громадською думкою, а і має можливість закріплюватися на теоретичному рівні, тобто у відповідному законодавстві. Проте, ідея людської гідності давно стала і мірою оцінки владних структур, і способом реалізації демократичних процесів. Немає демократії там, де зневажається гідність особистості. Саме тому право розглядається не як статичний набір норм, а як соціальний процес, як соціальні дії людей, скеровані на поліпшення суспільних відносин з метою забезпечення справедливості та порядку без побоювань втрати людської гідності.

З одного боку, поняття людської гідності втілює всі кращі ціннісні здобутки історії людства, його духовного зростання, визначає ступінь гуманістичного становлення людини і як родової істоти, і як конкретної особистості. З іншого боку, уявлення про належну гідність здійснює прямий і безпосередній вплив на кожну людину, на її спосіб самооцінки та поведінки крізь призму базисних цінностей конкретного суспільства. Ці базисні цінності закріплені в традиціях, віруваннях, святах, фольклорі, згодом – у релігійних канонах, філософських концепціях, правових системах. Всі вони разом створюють певну систему цінностей будь-якої конкретної особи, формують її ціннісні орієнтації, погляди на життя, і, перш за все уявлення про власну гідність і сенс існування в світі [1, с. 13]. Гідність, таким чином, позначає об'єктивне значення самої особистості, яка свідомо вчиняє «як належить», тобто відповідно до суспільних цінностей, що вже склалися. Отже, гідність можна визначити як суспільно-моральну цінність особистості, а також і як потребу самої людини у власній позитивній самооцінці, самовизначеності, самодостатності.

Ідея людської гідності має тривалу історію, що сягає сивої давнини. Вважають, що ніби перші паростки відчуття особистої гідності зародилися ще в родовому співтоваристві у взаємозв'язку з повагою родичів до мужніх і винахідливих у добуванні засобів до життя людей. Цінувалися сміливі, сильні, спритні люди, а також люди з особливими здібностями, наприклад, шамани, маги, колдуни.

Міркування про людську гідність і чесноти можна знайти у філософських роздумах античної доби. Римський філософ і оратор Цицерон говорив, що суспільство завжди наділено гідністю, і через це людська спільнота має право на повагу тільки внаслідок самого факту його існування. Тобто спільнота підноситься над особистістю, бо більш цінна. Гідність як явище вважається універсальною, тому що людство володіє «вищим розумом», тобто можливістю мислити і пізнавати себе.

Щоправда, варто зазначити, що подібна позиція Цицерона була на той час поглядом меншості. Основна ж маса людей вважала, що гідність – набута чеснота, яка вважається наслідком виховання та життєвого досвіду і водночас свідчить про певний громадський або ж політичний статус людини. Подібним чином у Платона поділ суспільства на класи пояснюється як такий, що зумовлюється відповідним обсягом гідності, властивим різним класам. Проте, вже у добу Античності людську гідність пов'язували з правосуб'єктністю людини.

Людська гідність мала дві складові: гідність члена спільноти і гідність громадянина. Розвиток ідеї людської гідності від гідності роду, гідності громадянина як суспільної цінності і до самоцінності людини є центральним напрямком в розвитку філософії і права, починаючи з Античності і закінчуючи сьогоденням [1, с. 11].

З цієї причини античну гідність можливо охарактеризувати проявом індивідуальної влади і незалежності, яка на той час символізувала розкіш, гідність, пристойність і навіть моральні якості, що впливали нібито самі собою із здобутого значного статусу.

Після Другої світової війни, яка була найбільшою за людськими жертвами, питання людської гідності і прав людини тим більше загострилося, власне що викликало «революцію людської гідності». Права людини стали тлумачитися як такі, що покликані визнавати автономно від стану суспільства людську гідність, найвищі духовні і моральні якості, а ключове – захищати людей від свавілля державної влади.

Відтоді було зроблено успішну спробу надати універсального характеру ідеї гідності людини, закріпивши це спеціальними політичними і юридичними міждержавними і неурядовими механізмами. Світове співтовариство почало висувати конкретні міжнародні стереотипи і запити до країн, які пов'язані з забезпеченням мінімальних гарантій гідності існування і становлення людини в будь-якому суспільстві. В цьому напрямку був прийнятий ряд інтернаціональних нормативно-правових актів (зокрема, в рамках ООН), які визначають людину найвищою цінністю суспільства, а

належне забезпечення її прав і свобод – ключовим обов'язком демократичної держави. Так, Преамбула до Загальної Декларації прав людини (1948) закріплює визнання гідності, властивого всім членам людської спільноти. Рівні та обов'язкові права вважаються підґрунтям свободи, справедливості та загального миру [2].

Сьогодні поняття людської гідності залишається недостатньо вивченим з точки зору філософії права, хоча важливий внесок в цьому напрямку вже зроблений. Наша держава також приділяє значну увагу людській гідності, правам і свободам людини, питанням міжнародного співробітництва щодо забезпечення прав людини, а ще зв'язку міжнародного і національного права. Втім справжній стан реалізованості та безпеки людської гідності, прав і свобод людини в Україні залишається ще на низькому рівні. Внаслідок цього лише тільки за умови розробки та впровадження дієвого механізму функціонування і охорони людської гідності та основних прав людини, Україна може по праву відповідати тим вимогам, які вказані в Конституції нашої країни, а саме – бути демократичною та правовою державою з розвинутим громадянським суспільством

Підсумовуючи, варто зазначити, що людська гідність вважається базисною цінністю, тому що ґрунтується на самоцінності людини. Самоцінність вважається кінцевою метою, порівняно з якою всі інші значення вважаються її елементами, або ж способами її досягнення. Вона вважається ідеальною основою для формування особистості на базі раціонального вибору ймовірних вчинків, способу життя в цілому з орієнтацією на загальнолюдську систему цінностей. Поняття гідності людини пов'язується із цінністю її як особистості та оцінкою її самовизначеності у просторі суспільства та держави. Саме такий момент у вигляді моральної або ж правової оцінки вважається важливим засобом впливу на поведінку людини, на базі якого складаються ідеали міркувань, вподобань та діянь людей в будь-якій період історії.

Ці вимоги робляться особистісними нормами вчинків лише в тому разі, коли вони підтримуються перш за все внутрішнім переконанням людини в їх корисності, вигідності, значення як для неї самої, так і для інших людей.

Список використаних джерел:

1. Гришук О. В. Людська гідність у праві: філософський аспект : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.12 «Філософія права» / О. В. Гришук. – Х., 2008.

Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015. – Назва з екрана